

Глава 19. Майно суб'єктів господарювання

19.1. Правовий режим майна суб'єктів господарювання

Майнові права суб'єктів господарювання захищаються законом.

Вилучення державою у суб'єкта господарювання його майна допускається не інакше як у випадках, на підставах і в порядку, передбачених законом.

Збитки, завдані суб'єкту господарювання порушенням його майнових прав громадянами чи юридичними особами, а також органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, відшкодовуються йому відповідно до закону.

Право власності та інші майнові права суб'єктів господарювання захищаються у способи, зазначені у ст. 20 ГКУ (визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з передбачених законом підстав; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних, оперативно-господарських та адміністративно-господарських санкцій; встановлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом).

Основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права: господарського відання, оперативного управління, а також оперативного використання майна.

Право власності — основне речове право у сфері господарювання.

Відповідно до ст. 134 ГКУ суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на основі права власності, на власний розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (або їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на правах власності, господарського відання чи оперативного управління або на основі інших форм правового режиму майна. Майно, що використовується в господарській діяльності, може перебувати у спільній власності двох або більше власників.

Правовий режим власності та правові форми реалізації права власності у сфері господарювання визначаються ГКУ.

Повноваження власника регламентовані ст. 135 ГКУ, де вказано, що власник майна має право одноосібно або спільно з іншими власниками на основі належного йому (або їм) майна засновувати господарські організації або здійснювати господарську діяльність в інших організаційно-правових формах господарювання, не заборонених законом, на власний розсуд визначаючи мету і предмет господарської діяльності, структуру утвореного ним (або ними) суб'єкта господарювання, склад і компетенцію його (або їх) органів управління, порядок використання майна, інші питання управління діяльністю суб'єкта господарювання, а також приймати рішення про припинення господарської діяльності заснованих ним (або ними) суб'єктів господарювання відповідно до законодавства. Власник має право особисто або через уповноважені ним органи з метою здійснення підприємницької діяльності засновувати господарські організації, закріплюючи за ними належне йому майно на правах власності та господарського відання, а для здійснення некомерційної господарської діяльності — на праві оперативного управління, визначати мету та предмет діяльності таких організацій, склад і компетенцію їх органів управління, порядок прийняття ними рішень, склад і порядок використання майна, визначати інші умови господарювання у затверджених власником (уповноваженим ним органом) установчих документах господарської організації, а також здійснювати безпосередньо або через уповноважені ним органи у встановлених законом межах інші управлінські повноваження щодо

заснованої організації та припиняти її діяльність відповідно до ГКУ та інших законів. Власник має також право здійснювати організаційно-установчі повноваження на основі належних йому корпоративних прав відповідно до ГКУ та законів України. Державні та комунальні підприємства можуть бути об'єднані за рішенням власника (уповноваженого ним органу) у державні (комунальні) господарські об'єднання, передбачені ГКУ.

Відповідно до ст. 136 ГКУ право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГКУ та законами. Власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства. Щодо захисту права господарського відання застосовуються положення закону, встановлені для захисту права власності. Суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, має також право на захист своїх майнових прав від власника.

Відповідно до ст. 137 ГКУ правом оперативного управління визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), для здійснення некомерційної господарської діяльності в межах, встановлених ГКУ та законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом). Власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується або використовується ним не за призначенням. Право оперативного управління захищається законом відповідно до положень, встановлених для захисту права власності.

Нові регламентації відповідно до ст. 138 ГКУ набрало право оперативного використання майна. Суб'єкт господарювання —

відокремлений підрозділ (структурна одиниця) господарської організації використовує надане йому майно для здійснення господарської діяльності на праві оперативного використання майна. Обсяг майнових правомочностей суб'єкта господарювання в межах права оперативного використання майна визначається господарською організацією, до складу якої входить зазначений суб'єкт, відповідно до закону.

У ст. 133 ГКУ визначається, що господарська діяльність може здійснюватися також на основі інших речових прав (володіння, користування тощо), передбачених Цивільним кодексом України. Майно суб'єктів господарювання може бути закріплено на іншому праві відповідно до умов договору з власником майна. Суб'єкти господарювання, які здійснюють господарську діяльність на основі права оперативного використання майна, не можуть мати статусу юридичної особи і реалізують свою господарську компетенцію в межах статусу, визначеного господарською організацією, до складу якої вони входять. Держава забезпечує рівний захист майнових прав усіх суб'єктів господарювання.

19.2. Майно і джерела його формування у сфері господарювання

Майном у сфері господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів (ст. 139 ГКУ).

Залежно від економічної форми, яку набирає майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів.

Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є будівлі, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що згідно із законодавством належить до основних фондів.

Оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що згідно із законодавством належить до оборотних засобів.

Коштами у складі майна суб'єктів господарювання є гроші в національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства.

Товарами у складі майна суб'єктів господарювання визнаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

Особливим видом майна суб'єктів господарювання є **цінні папери**. Відповідно до ст. 143 ГКУ суб'єкт господарювання має право випускати власні цінні папери, реалізовувати їх громадянам і юридичним особам, а також купувати цінні папери інших суб'єктів. Види цінних паперів, умови і порядок їх випуску, реалізації та придбання суб'єктами господарювання встановлюються ГКУ та відповідними законами України.

До **джерел формування майна суб'єктів господарювання** належать:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);
- доходи від цінних паперів;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян;
- інші джерела, не заборонені законом.

Правовий режим майна суб'єктів господарювання встановлюється ст. 133 ГКУ, Цивільним кодексом України та відповідними законами України з урахуванням зазначених видів майна.

19.3. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання

Згідно зі ст. 141 ГКУ до державного майна у сфері господарювання належать цілісні майнові комплекси державних підприємств або їх структурних підрозділів, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно державних підприємств, акції (частки, паї) держави у майні суб'єктів господарювання різних форм власності, а також майно, закріплене за державни-

ми установами і організаціями з метою здійснення необхідної господарської діяльності та передане в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду для використання його в господарській діяльності. Держава через уповноважені органи державної влади здійснює також права власника щодо об'єктів права власності українського народу, зазначених у ч. 1 ст. 148 ГКУ.

Відповідно до закону управління об'єктами державної власності здійснюють Кабінет Міністрів України і за його уповноваженням центральні та місцеві органи виконавчої влади. У передбачених законом випадках управління державним майном здійснюють також інші суб'єкти.

Кабінет Міністрів України встановлює перелік державного майна, яке безоплатно передається у власність відповідних територіальних громад (комунальну власність). Передання об'єктів господарського призначення з державної у комунальну власність здійснюється в порядку, встановленому законом.

Не можуть бути об'єктами передання з державної у комунальну власність підприємства, що здійснюють діяльність, яку дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установами і організаціям.

Види майна, що може перебувати виключно в державній власності, відчуження якого недержавним суб'єктам господарювання забороняється, а також додаткові обмеження щодо розпорядження окремими видами майна, яке належить до основних фондів державних підприємств, установ і організацій, визначаються законом.

19.4. Прибуток (дохід) суб'єкта господарювання

Прибуток (дохід) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

Склад валового доходу та валових витрат суб'єктів господарювання визначається законодавством. Для цілей оподаткування законом може встановлюватися спеціальний порядок визначення доходу як об'єкта оподаткування.

Порядок використання прибутку суб'єкта господарювання визначає власник (власники) або уповноважений ним орган відповідно до законодавства та установчих документів. Порядок використання прибутку державних підприємств встановлюється відповідно до закону.

Держава може впливати на вибір суб'єктами господарювання напрямків та обсягів використання прибутку через нормативи, податки, податкові пільги та господарські санкції відповідно до закону (ст. 142 ГКУ).

19.5. Підстави виникнення майнових прав і обов'язків.

Майновий стан і облік майна суб'єкта господарювання

Майнові права і обов'язки суб'єкта господарювання можуть виникати:

- з угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, що йому не суперечать;
- з актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у випадках, передбачених законом;
- внаслідок створення та придбання майна з підстав, не заборонених законом;
- внаслідок заподіяння шкоди іншій особі, придбання або збереження майна за рахунок іншої особи без достатніх підстав;
- внаслідок порушення вимог закону при здійсненні господарської діяльності;
- з інших обставин, з якими закон пов'язує виникнення майнових прав та обов'язків суб'єктів господарювання.

Право на майно, що підлягає державній реєстрації, виникає з дня реєстрації цього майна або відповідних прав на нього, якщо інше не встановлено законом. Зазначений перелік регламентований ст. 144 ГКУ.

Відповідно до ст. 145 ГКУ майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав і зобов'язань, що відображається у бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог закону.

Правовий режим майна суб'єкта господарювання змінюється за рішенням власника (власників) майна у спосіб, передбачений ГКУ та прийнятими відповідно до нього законами, крім випадків, якщо така зміна забороняється законом.

Правовий режим майна суб'єкта господарювання, засновано на державній (комунальній) власності, може бути змінений шляхом приватизації майна державного (комунального) підприємства відповідно до закону або здавання цілісного майнового комплексу підприємства чи комплексу його структурного підрозділу в оренду.

Законом можуть бути визначені також інші підстави зміни правового режиму майна суб'єкта господарювання.

Суб'єкти господарювання зобов'язані на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, здійснювати інвентаризацію належного їм майна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, надавати фінансову звітність відповідно до вимог закону та установчих документів суб'єктів господарювання.

19.6. Приватизація державних та комунальних підприємств

Майно єдиного цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними (цілісними) майновими комплексами і виокремлюються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі у майні інших суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами відповідно до закону.

Приватизація державних (комунальних) підприємств здійснюється не інакше як на виконання державної програми приватизації, що визначає цілі, пріоритети та умови приватизації, і в порядку, встановленому законом.

Державні (комунальні) підприємства чи їх майно приватизуються в такі способи:

- шляхом купівлі-продажу об'єктів приватизації на аукціоні, за конкурсом, іншими способами, що передбачають конкуренцію покупців;
- шляхом викупу цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства, зданого в оренду, у випадках та порядку, передбачених законом;
- шляхом викупу майна державного (комунального) підприємства в інших передбачених законом випадках.

Загальна дозвільна норма, яка регламентується ст. 146 ГКУ, полягає в тому, що кожний громадянин України має право на придбання державного майна у процесі приватизації в порядку, встановленому законом. Загальні умови і порядок здійснення приватизації державних (комунальних) підприємств або їх майна визначаються законом. В окремих галузях народного господарства законом можуть бути визначені особливості приватизації майна державних підприємств. У процесі приватизації державного (комунального) підприємства права працівників підприємства, що приватизується, гарантуються законом.

Глава 20. Використання природних ресурсів у сфері господарювання

20.1. Правовий режим використання природних ресурсів у сфері господарювання

Умови використання і особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання висвітлено у ст. 148–151 ГКУ.

Відповідно до ст. 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України.

Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою відповідно до Земельного кодексу України та законів України.

Правовий режим використання окремих видів природних ресурсів (землі, вод, лісів, надр, атмосферного повітря, тваринного світу) встановлюється законами.

Природні ресурси можуть надаватися суб'єктам господарювання для використання або придбаватися ними у власність лише у випадках та порядку, передбачених законом. Суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування відповідно до ГКУ та відповідних законів України. Кабінет Міністрів України забезпечує державний облік природних ресурсів, що належать до державної власності, перебувають в управлінні Автономної Республіки Крим, належать до комунальної власності й можуть використовуватись у господарській діяльності.

Суб'єктам господарювання може передаватися у власність земля із закритими водоймами, ділянками лісів, загальнопоширеними корисними копалинами, що знаходяться в ній, у тому числі громадянам для ведення селянського (фермерського) господарства, а також сільськогосподарським підприємствам для господарської діяльності. Порядок надання землі у власність визначається виключно законом з урахуванням необхідності визначення гарантій ефективного використання землі суб'єктами господарювання, запобігання її безгосподарному використанню та псуванню.

Суб'єктам господарювання для здійснення господарської діяльності надаються в користування на підставі спеціальних дозволів (рішень) уповноважених державою органів земля та інші природні ресурси (у тому числі за плату або на інших умовах). Порядок надання у користування природних ресурсів громадянам і юридичним особам для здійснення господарської діяльності встановлюється земельним, водним, лісовим та іншими спеціальними законодавчими актами.

20.2. Права і обов'язки суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів

Права суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів

Згідно зі ст. 152 ГКУ суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, має право:

- експлуатувати корисні властивості наданих йому природних ресурсів;

- використовувати для господарських потреб у встановленому законодавством порядку корисні копалини місцевого значення, водні об'єкти, лісові ресурси, що знаходяться на наданій йому земельній ділянці;
- одержувати доходи від результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів;
- одержувати пільгові коротко- та довгострокові кредити для реалізації заходів ефективного використання, відтворення та охорони природних ресурсів, а також користуватися податковими пільгами при здійсненні зазначених заходів;
- вимагати компенсації шкоди, завданої належним йому природним ресурсам іншими суб'єктами, а також усунення перешкод у здійсненні господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів.

***Обов'язки суб'єктів господарювання
щодо використання природних ресурсів***

Згідно зі ст. 153 ГКУ суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, зобов'язаний:

- використовувати природні ресурси за цільовим призначенням, визначеним при їх наданні (придбанні) для використання в господарській діяльності;
- ефективно і економно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності;
- здійснювати заходи своєчасного відтворення і запобігання псуванню, забрудненню, засміченню та виснаженню природних ресурсів, не допускати зниження їх якості у процесі господарювання;
- своєчасно вносити відповідну плату за використання природних ресурсів;
- здійснювати господарську діяльність без порушення прав інших власників та користувачів природних ресурсів;
- відшкодовувати збитки, завдані ним власникам або первинним користувачам природних ресурсів.

Глава 21. Використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності

21.1. Загальні положення правового регулювання відносин щодо використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 154 ГКУ відносини, що пов'язані з використанням у господарській діяльності та охороною прав інтелектуальної власності, регулюються ГКУ, Цивільним кодексом України та іншими законами. До відносин, пов'язаних з використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, застосовуються положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених ГКУ та відповідними законами України.

У ст. 155 ГКУ визначаються об'єкти прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. Ними визнаються:

- винаходи та корисні моделі;
- промислові зразки;
- сорти рослин і породи тварин;
- торговельні марки (знаки для товарів і послуг);
- комерційне (фірмове) найменування;
- географічне зазначення;
- комерційна таємниця;
- комп'ютерні програми;
- інші об'єкти, передбачені законом.

Загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на зазначені об'єкти визначаються Цивільним кодексом України.

21.2. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка

Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок відповідно до законодавства України засвідчується патентом.

Відносини суб'єкта господарювання, який є роботодавцем для винахідника (винахідників) або автора (авторів) зазначених об'єктів, щодо прав на одержання патенту і права використання за-

значених об'єктів інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України та відповідними законами України.

Використанням винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у сфері господарювання визнається:

- виготовлення, пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання із зазначеною метою продукту, що охороняється відповідно до закону;
- застосування способу, що охороняється відповідно до закону, або пропонування його для застосування в Україні за умов, передбачених Цивільним кодексом України;
- пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання із зазначеною метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що охороняється відповідно до закону.

Суб'єктам господарювання належить право попереднього використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка за умов, передбачених Цивільним кодексом України.

Згідно зі ст. 156 ГКУ володілець патенту може передавати свої права щодо використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка як внесок у статутний фонд підприємства. Правила цієї статті застосовуються також до регулювання відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією у сфері господарювання прав на сорти рослин та породи тварин.

21.3. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання торговельної марки

Право інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом у випадках і порядку, передбачених законом.

Використанням торговельної марки у сфері господарювання визнається її застосування на товарах та при наданні послуг, для яких вона зареєстрована, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, у проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній з упровадженням зазначених товарів і послуг у господарський (комерційний) обіг. Свідоцтво надає право його володільцеві забороняти іншим особам використовувати зареєстровану торговельну марку без його дозволу, за винятком випадків правомірного викорис-

тання торговельної марки без його дозволу. Суб'єкти права на торговельну марку можуть проставляти попереджувальне маркування, яке вказує на те, що торговельна марка, яка застосовується, зареєстрована в Україні. Суб'єкти права на торговельну марку, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть на підставі договору з виробником товару (послуг) використовувати свою торговельну марку з торговельною маркою виробника, а також замість його торговельної марки. Право інтелектуальної власності на торговельну марку може бути передано як внесок до статутного фонду суб'єкта господарювання. У разі банкрутства суб'єкта господарювання право на торговельну марку оцінюється разом з іншим майном цього суб'єкта (ст. 157 ГКУ).

У ст. 158 ГКУ визначаються правомочності щодо використання торговельної марки, право на яку належить кільком особам. Зокрема, у цій статті зазначається, що торговельна марка, право на яку належить кільком особам, є маркою, що відрізняє товари і послуги учасників об'єднання підприємств (торговельна марка об'єднання, спільна торговельна марка) від однорідних товарів і послуг інших суб'єктів господарювання або використовується спільно кількома суб'єктами в інших випадках, передбачених законом.

Реєстрація торговельної марки, право на яку належить кільком особам, здійснюється в порядку, встановленому законом.

21.4. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційного найменування

Суб'єкт господарювання — юридична особа або громадянин-підприємець — може мати комерційне найменування. Громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Відомості про комерційне найменування суб'єкта господарювання вносяться за його поданням до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. Суб'єкт господарювання, комерційне найменування якого було включено до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту перед будь-яким іншим суб'єктом, тотожне комерційне найменування якого включено до реєстру пізніше. Правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу. Якщо комерційне найменування суб'єкта гос-

подарювання є елементом його торговельної марки, то здійснюється правова охорона і комерційного найменування, і торговельної марки. Особа, яка використовує чуже комерційне найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки (ст. 159 ГКУ).

21.5. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання географічного зазначення

Відповідно до ст. 160 ГКУ право на використання географічного зазначення мають лише суб'єкти господарювання, які виробляють товари (надають послуги), щодо яких здійснено державну реєстрацію відповідного географічного зазначення.

Використанням географічного зазначення суб'єктом господарювання вважається його застосування:

- на товарах, для яких зареєстровано це географічне зазначення, а також на упаковці;
- у рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках тощо.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть використовувати свою торговельну марку поряд з географічним зазначенням товару виробника не інакше як на підставі договору. Умови надання правової охорони географічного зазначення визначаються законом.

Вироби іноземного походження або у встановлених законодавством випадках їх упаковка, а також вироби вітчизняного виробництва чи їх упаковка, призначені для експорту, повинні містити інформацію про країну їх походження. Інформація про країну походження повинна розміщуватись у доступному місці виробу (упаковки) та нанесена у спосіб, що відповідає встановленим вимогам. Забороняється використання суб'єктами господарювання напису (клейма) “Виготовлено в Україні” або аналогічного за змістом щодо товарів іноземного походження. Уповноважені органи державної влади контролюють дотримання зазначених вимог відповідно до закону (ст. 161 ГКУ).

21.6. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці

Суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист

від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів охорони її конфіденційності. Строк правової охорони комерційної таємниці обмежується часом дії сукупності умов, зазначених у ч. 1 ст. 162 ГКУ. Особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані йому такими діями збитки відповідно до закону. Особа, яка самостійно і добросовісно одержала інформацію, що становить комерційну таємницю, має право використовувати цю інформацію на власний розсуд. До відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України та законів України.

Глава 22. Цінні папери в господарській діяльності

22.1. Цінні папери та їх види

Суб'єкти господарювання в межах своєї компетенції та відповідно до встановленого законодавством порядку можуть випускати та реалізовувати цінні папери, а також придбавати цінні папери інших суб'єктів господарювання (ст. 163 ГКУ).

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передання прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

В Україні можуть випускатись і перебувати в обігу пайові, боргові та інші цінні папери. У сфері господарювання у передбачених законом випадках використовуються такі види цінних паперів:

- акції;
- облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик;
- облігації місцевих позик;

- облігації підприємств;
- казначейські зобов'язання;
- ощадні сертифікати;
- векселі;
- інші види цінних паперів, передбачені ГКУ та відповідними законами України.

Цінні папери можуть бути іменними та на пред'явника.

Іменні цінні папери передаються шляхом повного індосямента (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи), якщо інше не передбачено законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передавню. Цінні папери на пред'явника обертаються вільно.

Порядок іменної ідентифікації цінних паперів у бездокументарній формі встановлюється законом. Правовий режим цінних паперів визначається ГКУ та відповідними законами України.

22.2. Умови, порядок випуску і придбання цінних паперів суб'єктами господарювання

Суб'єкт господарювання — юридична особа у випадках і порядку, передбачених законом, має право випускати від свого імені акції та облігації підприємства і реалізовувати їх громадянам та юридичним особам. Право на випуск акцій та облігацій підприємства виникає у суб'єкта господарювання з дня реєстрації цього випуску у відповідному органі державної влади.

Суб'єкту господарювання забороняється випуск акцій та облігацій підприємства для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю.

Суб'єкти господарювання, виключною діяльністю яких є діяльність, пов'язана з випуском та обігом цінних паперів, мають право випускати інвестиційні сертифікати.

Установи банків, що приймають на депонування кошти від юридичних осіб та громадян, видають їм письмові свідоцтва, які засвідчують право вкладників на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і відсотків по ньому (ощадні сертифікати).

Суб'єкти господарювання мають право в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, випускати в обіг векселі — цінні папери, що засвідчують безумовне грошове зобов'язання

векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя.

Цінні папери (або їх бланки) виготовляються лише на державних підприємствах, що мають ліцензію Міністерства фінансів України, і охороняються.

Особливості випуску цінних паперів у бездокументарній формі визначаються законом (ст. 165 ГКУ).

Відповідно до ст. 166 ГКУ суб'єкти господарювання можуть придбавати акції та інші цінні папери за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків та відсотків за банківський кредит, якщо інше не встановлено законом.

Цінні папери оплачуються суб'єктами господарювання у гривнях, а у випадках, передбачених законом та умовами їх випуску в обіг, — в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, якою здійснено оплату цінних паперів, їх вартість виражається у гривнях.

Операції купівлі-продажу цінних паперів здійснюють їх емітенти, власники, а також торговці цінними паперами — посередники у сфері випуску та обігу цінних паперів.

22.3. Державне регулювання ринку цінних паперів

З метою реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективної мобілізації та розміщення суб'єктами господарювання фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства та захисту прав учасників фондового ринку здійснюється державне регулювання ринку цінних паперів (ст. 166 ГКУ).

Відповідно до ст. 166 ГКУ державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, статус, порядок організації та діяльності якої визначаються законом. Інші органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю учасників ринку цінних паперів у межах повноважень, визначених законом.

Форми державного регулювання ринку цінних паперів, порядок здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів суб'єктами господарювання та відповідальність цих суб'єктів за порушення правил зазначеної діяльності визначаються ГКУ та прийнятими відповідно до нього законодавчими актами.

Глава 23. Корпоративні права

23.1. Зміст корпоративних прав

Відносини, що пов'язані з управлінням корпоративними правами держави, регулюються ГКУ, іншими прийнятими відповідно до нього законами та нормативно-правовими актами (ст. 172 ГКУ).

Корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ст. 167 ГКУ).

Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

23.2. Реалізація і оцінка корпоративних прав держави

Відповідно до ст. 168 ГКУ корпоративні права держави здійснюються визначеними законом центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Функції центральних органів виконавчої влади та уповноважених осіб:

- здійснюють правомочності щодо участі в управлінні господарською організацією відповідно до частки (акцій, паїв) держави у статутному фонді цієї організації;
- ведуть реєстр державних корпоративних прав;
- здійснюють оцінку державних корпоративних прав;
- здійснюють контроль за ефективністю діяльності господарської організації щодо реалізації належних державі корпоративних прав.

Правомочності з управління корпоративними правами держави здійснюються безпосередньо відповідними органами виконавчої влади, якщо:

- держава має сто відсотків часток (акцій) у статутному фонді господарської організації;

- суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, бере участь у державних та регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України;
- не відбувся конкурс з призначення уповноваженої особи через відсутність претендентів або якщо пропозиції конкурсантів не відповідають умовам конкурсу;
- в інших випадках, передбачених законом.

У решті випадків управління корпоративними правами держави здійснюється із залученням уповноваженої особи.

Умови передання повноважень та завдання з управління корпоративними правами держави, у тому числі щодо юридичної відповідальності уповноважених осіб, є обов'язковою частиною відповідного рішення Кабінету Міністрів України та договору з уповноваженою особою.

Управління корпоративними правами територіальних громад здійснюється відповідно до положень ст. 168 ГКУ, якщо інше не встановлено законом.

Корпоративні права держави та активи суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких визначено частку держави, підлягають оцінці за методикою, що затверджується Кабінетом Міністрів України, відповідно до вимог закону.

Уповноваженою особою з управління корпоративними правами держави може бути громадянин або юридична особа, що визначена за результатами конкурсу, з якою відповідний центральний орган виконавчої влади укладає договір доручення з управління корпоративними правами держави.

Порядок проведення конкурсу з визначення уповноваженої особи на виконання функцій з управління корпоративними правами держави встановлюється Кабінетом Міністрів України (ст. 170 ГКУ).

Відповідно ст. 171 ГКУ центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України для здійснення необхідних заходів з управління корпоративними правами держави, координації діяльності органів виконавчої влади в цій сфері та надання необхідних відомостей іншим органам державної влади, відповідно до законодавства формує і веде реєстр корпоративних прав держави.